

ZIJN ENIGE VROUW

Leesexemplaar

peace adzo medie

**zijn enige
vrouw**

roman

P E L C K M A N S

*Voor mijn oma,
mevrouw Juliana Mansa Tsekumab*

E E N

Elikem trouwde ‘bij verstek’ met me; hij kwam niet naar onze bruiloft. De ceremonie werd op de derde zondag van januari gehouden, op de rechthoekige binnenplaats van het huis van mijn oom Pious, omringd door tweekamerappartementen en een houten poort die uitkwam op een drukke straat. Onze familieleden, die allemaal even opgetogen waren, maar wel om verschillende redenen, zaten tegenover elkaar op gehuurde plastic stoeltjes die in keurige rijen over de hele binnenplaats waren opgesteld. De halfopen keuken was grondig schoongemaakt en leeggeruimd; er was geen spoor meer te bekennen van de gietijzeren pannen waarin de vrouwen van mijn oom het avondeten klaarmaakten en van de emaille teiltjes waarin ze de afwas deden en hun servies opborgen. De goede fauteuils van mijn oom met de tapijtachtige bekleding waren grondig gepoetst zodat het chocoladebruine houten onderstel glom en die stonden nu vooraan voor de familieoudsten van beide kanten.

Voor de gasten kwamen plofte mijn oom Pious, de oudste broer van mijn overleden vader en daarmee mijn *toğã*, met zijn volle gewicht in een van de fauteuils en glimlachte van oor tot oor, alsof hij degene was die zo in het huwelijksbootje

ging stappen. Aan weerszijden van hem stonden zijn jongere broers, oom Bright en oom Excellent. Het scherpe, hoekige gezicht van tōgā Pious, met zijn borstelige wenkbrauwen die alle kanten op groeiden, paste niet bij zijn uitgezakte lijf. Als hij glimlachte was het altijd als een boer met kiespijn. Terwijl hij die ochtend op de kriebelstoel ging zitten raakte zijn blauwe *kente* los, die vervolgens van zijn schouder zakte en opgefroddeld bij de elastieken band van zijn broekrok bleef hangen. Daardoor waren zijn vetrollen open en bloot te zien, maar hij nam niet de moeite zijn *kente* weer op te hijsen. Een stuk of vijftien andere ooms en oudere neven gingen met opgeheven hoofd en een misplaatst gevoel van autoriteit op de drie rijen stoeltjes achter tōgā Pious zitten. Ze wilden allemaal zo graag dezelfde status bereiken als hij dat ze hem waren gaan nadoen. Ze imiteerden zijn bulderende lach, die meestal gepaard ging met het nodige dijengeklets en eindigde met een langgerekt ‘woeeehoeeeee’; ze knipten net als hij met hun vingers als ze aandacht wilden en als dat niet werkte floten ze. Vandaag zaten ze klaar om hem te ondersteunen bij zijn taken als hoofd van de familie, alsof hij niet prima in staat was de flessen schnaps, envelopjes vol briefgeld en uitbundig ingepakte cadeaus die mijn aanstaande schoonfamilie hem zo meteen zou geven zelf in ontvangst te nemen. De minder belangrijke jongste neven moesten zodra de ceremonie begon vanzelfsprekend plaatsmaken voor mijn oudere tantes.

Maar voorlopig waren de meeste vrouwen nog in het huis van mijn oudtante, dat tegenover dat van tōgā Pious stond. Ze waren druk in de weer in haar onoverdekte keuken, waar ze het feestmaal bereidden dat na de plechtigheid geserveerd zou worden. Toen ik eerder op de dag even langsging stond er een gigantische pan okersoep, rood van de palmolie, op een houtskoolpot te pruttelen. Sylvia, de zus van mijn vader,

die in Togo woonde en alleen bij bijzondere gelegenheden op bezoek kwam, gooide een paar takjes in het vuur om het op te stoken en sprong met een gillette achteruit toen er vonken van afspatten. De vonken hingen nog als gloeiende stipjes in de lucht toen iemand spontaan begon te zingen, wat de anderen meteen overnamen, en zo zongen ze samen tot de soep overkookte in het houtvuurtje en iedereen moest hoesten van de rook. Ondanks de rook hing er in de keuken een overweldigende geur van kruiden en specerijen die mijn neusgaten prikkelde. Toen ik meerdere keren achter elkaar moest niezen werd ik door de vrouwen de keuken uit gejaagd, dus liep ik met tegenzin terug naar het huis van tōgā Pious, waar de anderen ook druk bezig waren.

Een paar van hen laveerden tussen de stoelen door met hun handen vol dure merzakdoeken, flesopeners, mokken en fotolijstjes, die ze vervolgens in kleine gekleurde cadeautasjes propten en op een tafel met een wit tafelkleed uitstalden. Deze tasjes waren bedoeld als aandenken voor de bruiloftsgasten. Mijn moeder had Nancy, een pittig nichtje van me dat net klaar was met de middelbare school, aangewezen als beheerder van de cadeautafel. Bij haar kon je er wel van op aan dat ze gasten zou afpoeieren als die hun cadeautasje onder hun kleren verstopten en een tweede, derde of zelfs vierde kwamen halen. Het kwam ook goed van pas dat zij de kinderen in bedwang wist te houden, want hoe vaak die ook werden weggestuurd, ze liepen voortdurend in de weg.

Door de zwarte tralies voor de ramen van tōgā Pious' zitkamer keek ik toe hoe Nancy met een diepe frons van concentratie elk kleurrijk tasje telde dat op tafel werd gezet. Ik had haar nog nooit iets met zoveel aandacht zien doen, maar goed, we hadden ook niet eerder zoiets gewichtigs meegeemaakt. Mawusi, een van de dochters van tōgā Pious en de nicht met wie ik de hechtste band had, kwam de slaapkamer

uit gebeend en begon mijn gezicht te deppen. Ik knipperde geschrokken met mijn ogen terwijl ze met een witte zakdoek van mijn neusbrug naar mijn voorhoofd ging alsof ze bezig was met een chirurgische ingreep. De zakdoek werd onmiddellijk vervangen door een poederdonsje dat ze uit een met nepdiamanten afgezet toilettasje viste dat ze onder haar oksel geklemd hield.

‘Ho maar,’ sputterde ik tegen terwijl ze voorzichtig over mijn wangen aaide. Het was al de vijfde keer dat uur dat ze mijn make-up bijwerkte. Zo erg kon ik toch niet zweten – ik was helemaal niet zenuwachtig, toen nog niet in ieder geval. Ik was vooral moe. Sinds het moment dat mijn moeder had aangekondigd dat ik met Eli ging trouwen voelde het alsof ik beide families als een overvolle emmer op mijn hoofd moest zien te balanceren. Het was niet makkelijk om de sleutel tot andermans geluk, succes en eerherstel te zijn. Ik kon niet wachten tot de bruiloft achter de rug was, want dan had ik mijn steentje bijgedragen. Althans, dan was daarvoor de eerste stap gezet.

‘Het is al goed, je geeft me alleen maar meer stress met al die make-up,’ protesteerde ik toen Mawusi het poederdonsje voor mijn gezicht bleef houden.

‘Stress? Ik heb toch gezegd dat je rustig moet blijven? Er is niks om je zorgen over te maken. Jij hoeft alleen maar blij te zijn en te lachen.’ Terwijl ze dit zei staaarde ze met een giftige blik naar een puistje op mijn kin.

‘Je doet alsof het allemaal zo eenvoudig is. Ik ken hem amper. En wat als het plan mislukt, als hij door dit huwelijk niet bij dat mens weggaat, als het hem niet dichterbij zijn familie brengt, als ik iedereen teleurstel, waaronder zijn familie? En mijn moeder? En mijn hele geboortestad? Ik heb vannacht geen oog dichtgedaan,’ fluisterde ik, want er waren meer mensen in de kamer.

‘Iedereen zegt dat het een goeie vent is, dus je hoeft nergens bang voor te zijn.’

Ik slaakte een diepe zucht, ook al stond ze zo dicht voor me dat ik in haar gezicht ademde. Mijn nicht was duidelijk veel te opgewonden om een serieus gesprek te voeren. Sterker nog, ze leek helemaal niet te luisteren naar wat ik zei. Zodra ze me liet gaan, ging ik op een salontafeltje zitten om mijn voeten, die in crèmekleurige stiletto’s met puntneuzen waren gepropt, even te ontlasten.

‘Is dat wel schoon?’ hoorde ik mijn moeder van de andere kant van de kamer roepen. Ze stond bij de eettafel om in de gaten te houden of de borden wel netjes werden opgestapeld. Van die borden zouden Eli’s moeder, ooms, broers en zussen eten, evenals hun eregasten uit Accra. Zij zouden binnen aan tafel gebakken rijst, gebraden kip, varkensvlees en een salade voorgeschoteld krijgen, in tegenstelling tot de rest, die hun *akple* en okersoep met geitenvlees buiten zouden opeten na de plechtigheid. De cateraar zou zo meteen de buffetwarmers komen brengen. De gebakken rijst had mijn moeder zelf besteld – zo’n belangrijke taak liet ze liever niet over aan de tantes die verder verantwoordelijk waren voor het eten.

Ik sprong overeind terwijl ze haastig naar ons toe kwam in haar lange, op maat gemaakte rok.

‘Geef me die zakdoek,’ snauwde ze tegen Mawusi, die me nog steeds als een hondje achternaliep en nu heel schuld-bewust begon te kijken, omdat ze beseftte dat ze haar taak om mij netjes te houden had verzuimd. Mijn moeder vouwde de zakdoek op zodat het bruine gezichtspoeder aan de binnenkant zat en begon voorzichtig over het kantwerk op mijn billen te vegen. Ze moest hoe dan ook zien te voorkomen dat de lovertjes los zouden laten.

‘Laat mij maar, Afino,’ bood Mawusi aan, maar mijn moeder sloeg haar hand weg. Mawusi kromp in elkaar en keek

mij aan met een mengeling van hulpeloosheid en pijn. ‘Niet op letten,’ zei ik geluidloos. Drie maanden daarvoor had ik dat gewoon hardop durven zeggen, maar nu vond ik dat te riskant. De bruiloft was zo belangrijk en mijn moeder maakte zich er zo druk om dat ze voor mijn gevoel elk moment uit haar vel kon springen.

Ze wilde dat het allemaal precies volgens plan zou verlopen: dat Eli tevreden met me zou zijn, dat Eli’s moeder, Aunty Faustina Ganyo, haar zoon terug zou krijgen en dat wij het aanzien zouden gaan genieten dat een huwelijk met de familie Ganyo ongetwijfeld met zich meebracht. Aunty had al zoveel voor ons betekend. Toen mijn vader tien jaar eerder overleed, in 2004, werden wij uit onze ambtsbungalow gezet en werd het grootste deel van onze kostbaarheden opgeëist door mensen die mijn vader naar hun zeggen geld schuldig was. Aunty was degene die ons een huisje had aangeboden op een van haar percelen, met twee kamers, een binnentoilet en een overdekte keuken. Ondertussen leunde togā Pious achterover, met zijn buik op zijn bovenbenen, en mopperde dat hij te weinig kamers had en dat zijn huurders weigerden te vertrekken nadat hun contract was afgelopen. Aunty was ook degene die mijn moeder een baan aanbood als verkoopster in haar meelmagazijn, zelfs zonder dat mijn moeder erom gevraagd had. En ze was niet eens familie of een kennis van ons! Wij kenden haar natuurlijk van naam, zoals iedereen in Ho. We wisten dat ze niet de enige rijke zakenvrouw van de stad was, maar ze was wel de gulste en bood altijd zonder aarzeling hulp aan wie dat nodig had. We zagen haar regelmatig in haar witte SUV over de hoofdweg rijden, met de chauffeur voorin en zij dicht bij het raam achterin. Als kind had ik de jaarlijkse kerstfeestjes bijgewoond die ze voor alle kinderen uit Ho organiseerde. Daar – in eerste instantie op het grasveld van het overheidspark

en later op het stadionterrein omdat de provincie­minister beschroomd zijn beklag had gedaan over de kale plekken die we met onze voeten in het gras achterlieten – mocht je zoveel gekoelde *leba* drinken als je wilde en kreeg ieder kind na afloop een doorzichtig plastic tasje waar donuts, chips en snoepjes in zaten. Mijn moeder was bovendien lid van de plaatselijke vrouwenvereniging, waarvan Aunty al zo lang de voorzitter was dat niemand meer wist wie haar voor was gegaan of aanstalten maakte om verkiezingen te organiseren.

‘God zegene haar!’ zei mijn moeder altijd als ze stond te kijken naar een zak mais of een ander cadeau dat de chauffeur van Aunty net had langsgebracht. De helft van ons ochtendgebed ging op aan goede wensen voor Aunty en de bede dat haar beker zou overvloeien. Toen ik klein was zag ik altijd, met de nodige bezorgdheid, voor me hoe Aunty tot haar kin in goddelijk water stond terwijl uit een gouden kelk die boven haar hoofd zweefde nog meer water over haar heen werd gegoten.

‘Heilige Vader, laat Uw zegeningen stromen, overspoel haar met Uw liefde, overstelp haar met Uw genade,’ smeekte mijn moeder met een snik in haar stem.

Maar mijn moeder had nooit durven dromen dat zij, Afino, moeder van Afi, de kans zou krijgen om Aunty’s goedheid te beantwoorden, tot Aunty een echtelijke band tussen onze families voorstelde. Dus ze streek zorgvuldig de mouwen van mijn glinsterende jurk met boothals glad en gaf Mawusi opdracht mijn rok omhoog te houden zodat de crèmekleurige zoom niet over de linoleumvloer sleepte.

ER WERD ‘*Mia woezor*’ geroepen, een uitbundige verwelkoming die enkel voor Aunty bedoeld kon zijn. Ze was gearriveerd met haar gevolg.

Mijn moeder joeg me de slaapkamer in en stooft toen naar buiten. ‘Zorg dat niemand je ziet,’ waarschuwde ze nog voor ze de deur dichtdeed.

Even stond ik stil bij de transformatie van mijn moeder. Ze leek wel een totaal andere vrouw. Ze had een glanzende zwarte pruik op, in een bob, die ze laatst in Accra had gekocht toen ze voor het eerst sinds de dood van mijn vader weer eens was gaan shoppen. Haar *kaba* met blote schouders en *slit* waren gemaakt van een wit met blauwe stof met wasprint, zodat iedereen haar meteen zou herkennen als moeder van de bruid. Om haar hals en polsen hingen blauwe kleikralen die nog van haar moeder waren geweest, en ze droeg instaphakjes die pasten bij haar witte satijnen handtas. Ze had er in geen tijden zo elegant uitgezien.

Ik kon precies horen wat er op de binnenplaats gebeurde doordat Eli’s jongere broer Richard per se microfoons had willen neerzetten. Hij had ook een *tsiami* ingehuurd die er speciaal voor uit Accra kwam, evenals een cameraman en meerdere fotografen die de hele dag hun lenzen onder mijn neus duwden zodat Eli later elke gezichtsuitdrukking die ik had gehad kon terugzien.

De plechtigheid begon met de traditionele begroetingen; Eli’s oudere broer Fred, die tijdens de laatste presidentsverkiezingen onvermoeibaar campagne had gevoerd met de president en tegenwoordig zowel viceminister van vervoer als vastgoedmagnaat was, vroeg toestemming om mijn familie te begroeten. Na dit ritueel kondigde hij de reden voor hun komst aan.

‘Wij hebben in dit huis een prachtige bloem ontdekt, een frisse, geurige bloem die we komen plukken,’ zei hij onder veel gejuich. De gasten zouden overigens bij elk woord uit Freds mond hebben gejuicht. Hij was immers een machtig man, en wat hij ook zei, iedereen wist allang dat mijn huwe-

lijk met zijn broer zo meteen gesloten ging worden. De *tsiami* moest de toehoorders tot stilte manen.

‘*Yoo*, welkom in ons nederige stulpje,’ antwoordde *togā Pious* op deze missieverklaring, met een stem die beefde van opwinding. Het was niet niks om een minister bij je thuis te ontvangen, eentje die regelmatig op het journaal kwam als rechterhand van de president. Nu kwam hij ons om een gunst vragen. De *tsiami* zei met een knipoog dat er eerst gebeden moest worden voor er bloemen werden geplukt. Een van de mannen van onze kant kwam naar voren, met zijn kente om zijn middel geknoopt, en schonk een kalebas met palmwijn uit als plengoffer voor de goden. Dominee Wisdom plakte hier doortastend als altijd een bondig gebed aan vast. De gasten waren ongetwijfeld blij dat hij het kort hield. Na het gebed overhandigde Fred twee flessen schnaps aan *togā Pious*. Daarna gaf hij mijn familie cadeaus, te beginnen bij *togā Pious*.

‘*Agoo*,’ trok de *tsiami* de aandacht; we waren allemaal benieuwd wat de steenrijke *Ganyo*’s voor bruidsprijs hadden meegebracht. We hadden een bescheiden wensenlijst aangeleverd, maar er werd al druk gespeculeerd dat ze niet twee flessen sterkedrank maar tien dozen Johnnie Walker Black Label zouden geven en dat ze niet zouden aankomen met een kunstig ingepakte koffer vol onderbroeken, beha’s, stoffen, nachtjaponnen, kettingen, oorbellen en andere basisbenodigdheden voor een vrouw die een nieuw leven tegemoet ging, maar met een SUV met een strik eromheen, waar ook nog een halve kledingwinkel in zou zitten. Ik moet toegeven dat ik bij het horen van die laatste roddel een brede glimlach niet kon onderdrukken.

‘Allereerst de dranken: nog vijf dozen schnaps! Vijf krat-ten frisdrank! Vijf kratten bier! Vijf kratten Guinness! Tien liter palmwijn!’ galmde de *tsiami* alsof hij de prijzen voor een

televisiequiz bekendmaakte. Vervolgens nodigde hij mijn familieleden uit om de bruidsprijs die mijn aanstaande echtgenoot via zijn broers in een andere kamer had klaargelegd te bekijken. Mijn tante Sylvia, de enige zus van mijn vader, en andere vrouwen van vaderskant gingen naar binnen om de goederen te inspecteren. Een minuut of vijf later kwamen ze weer naar buiten en zeiden tegen de tsiami dat alles in orde was, het viel niet tegen. Sterker nog, de Ganyo's hadden veel meer gegeven dan de vraagprijis.

'Papa, we weten dat u voor uw dochter hebt moeten lijden, dus we pakken haar niet zomaar van u af. Integendeel!' galmde de tsiami. 'We weten dat het vandaag de dag niet makkelijk is om in Ghana een deugdzame dochter groot te brengen. Een dochter die beleefd en bescheiden blijft, hoe mooi ze ook is,' ging hij verder, waarop instemmend werd gemompeld. 'Een dochter die zowel op school als in het huishouden goed is onderlegd, een dochter die kan lezen maar ook een lekkere pan soep kan koken.' Hij zweeg even voor een dramatisch effect. 'Daarom komen we niet met kleine cadeaus aanzetten. We hebben cadeaus meegebracht die aansluiten bij uw grote prestatie!' De tsiami ging steeds harder praten terwijl de gasten enthousiast 'Yueb!' riepen. 'We hebben spectaculaire cadeaus meegebracht, prachtige cadeaus, gigantische cadeaus,' bulderde hij onder onstuimig applaus en gejoel. 'Ssssssst,' siste hij halfslachtig. Nadat het rumoer wat tot bedaren was gekomen, klonk er geritsel van papier terwijl de cadeaus werden uitgewisseld, en vervolgens klonk de hijgerige stem van tōgā Pious die 'akpe, akpe, akpe' bleef zeggen tot de tsiami hem in de rede viel. Als die dat niet had gedaan, was mijn geliefde oompje de Ganyo's waarschijnlijk de rest van de dag blijven bedanken. Het had me niet verbaasd als hij als een plumpudding in elkaar was gezakt van puur geluk. Hij kreeg natuurlijk

dolgraag cadeaus voor iets waar hij nooit een poot voor had uitgestoken.

Toen was mijn moeder aan de beurt.

‘We weten dat het moederschap ook geen makkie is; eerst was u negen maanden zwanger van uw dochter, toen moest u haar voeden, met haar naar het ziekenhuis toen ze door malaria werd geveld, haar troosten als ze moest huilen en helemaal naar Kpando afreizen om haar op haar kostschool te bezoeken. We weten dat het een zware taak is, en u hebt zich er met verve van gekweten; daarom hebben we voor u ook het een en ander meegebracht. Dank u wel dat u zo goed voor haar hebt gezorgd,’ zei de tsiami op ernstiger toon; iemand moest hem hebben verteld wat we hadden door-gemaakt. Mijn moeder was al even overdadig in haar dankbetuigingen als togā Pious, maar haar liet de tsiami rustig uitpraten. Ik hoefde haar gezicht niet te zien om te weten hoe blij ze was; haar offers werden erkend door mensen met veel aanzien, in het bijzijn van anderen die ooit hun neus voor haar hadden opgehaald.

Via de tsiami deelde Fred nog meer cadeaus uit. Mijn andere ooms en mijn tantes kregen witte enveloppen als dank voor hun hulp bij mijn opvoeding tijdens mijn moeders afwezigheid. Mijn oudere neven en nichten kregen cadeaus omdat ze me onderweg naar school bij de hand hadden genomen en de jongere omdat ze na schooltijd met me hadden gespeeld. Toen pas stapte tante Sylvia met Mawusi naar buiten.

‘Hier is ze dan,’ hoorde ik mijn tante een minuut later grappen, en even later zei ze: ‘Dus u zegt dat dit niet de goeie is?’ Er werd gelachen en in koor geroepen: ‘Nee!’

‘Al goed, dan ga ik haar wel halen, maar dan moet u me wel een kleinigheidje meegeven. Om bij haar te komen moet ik een tolbrug over,’ zei tante Sylvia plagerig. Er klonk nog

meer gelach en toen bleef het even stil – ik stelde me zo voor dat een van de Ganyo's mijn tante op dat moment wat briefgeld toestopte. Even later kwamen zij en mijn moeder de slaapkamer binnen waar ik stond te wachten.

'Ben je er klaar voor?' vroeg mijn moeder terwijl tante Sylvia in de deuropening bleef staan.

Ik knikte en slikte toen hoorbaar.

'Wees maar niet bang,' zei mijn moeder en ze pakte mijn hand vast.

Ik knikte opnieuw en kneep in haar hand tot het pijn deed. We krompen allebei in elkaar. Ik was wél bang.

'Er is niks om je zorgen over te maken, Afi, niks om bang voor te zijn. Ik ben ontzettend trots op je. Je hebt mijn tranen weggeveegd en mijn schande weggenomen. Door jou lachen de mensen die vroeger om me lachten me nu toe. God zegene je, mijn lieve dochter,' zei ze, en haar stem haperde even.

'Precies ja,' mompelde tante Sylvia; ze wilde ons momentje niet verstoren, maar stond anderzijds te popelen om de boel gaande te houden.

Ik gaf mijn moeder een stevige knuffel.

'Je make-up,' sputterde ze en boog naar achteren toen mijn gezicht tegen haar pruik kwam.

'Iedereen zit te wachten,' hielp tante Sylvia ons voorzichtig herinneren, omdat het erop begon te lijken dat ik mijn moeder niet meer los zou laten.

Onder luid gejoel, applaus en van ergens achterin het ritmische gerammel van een *axatse* leidden mijn moeder en tante me elk aan een pas gemanicuurde hand naar buiten.

Ze zetten me voor onze beide families af. Ik was me er meteen van bewust dat alle ogen op mij gericht waren en dat iedereen eventuele onvolkomenheden probeerde te ontdekken. Ik zocht Aunty in de zaal. Ze zat pal vooraan in al haar

mollige statigheid, in een kaba en rok van een stof die niet bijzonder genoeg was om me bij te blijven, en met een dun gouden kettinkje om haar hals waar een vormeloos klompje aan hing. Naast haar zaten haar zoons: aan haar rechterhand de gespierde Fred en lekker onderuitgezakt aan haar linkerhand de kortere, gedrongen Richard, die vandaag als vervanger van Eli optrad. Een bijna blinde oom van vaderskant, die namens de familie van Eli's vader zaliger de honneurs waarnam, zat ook op de eerste rij. Aunty's enige dochter Yaya zat met een glinsterende zeshoekige *duku* op haar hoofd en gekleed in een kanten jurk waarmee ze de mijne naar de kroon stak op de tweede rij met hun overige familieleden. Cecelia, de vrouw van Fred, zat naast haar in een minder opvallende outfit. Ik volgde het voorbeeld van mijn moeder en gaf hun allemaal een hand voordat ik mijn eigen familie begroette. Mijn hart begon sneller te slaan toen ik naast Richard plaatsnam. Ik denk dat ik me minder opgelaten had gevoeld als Eli erbij was geweest. Dan had ik tenminste geweten wat hij echt van me vond. Aunty had gezegd dat Eli erg blij was dat hij met mij ging trouwen, en toen hij me belde vanuit Hongkong zei hij inderdaad dat hij veel zin had om me beter te leren kennen. Hij bood zijn excuses aan voor het feit dat hij onze bruiloft moest missen; er was op het laatste moment iets tussen gekomen. Hij moest dringend iets regelen in het buitenland. Maar dat gesprek was kort en er zat zoveel ruis op de lijn dat hij klonk als een robot.

Eli was altijd al een beetje een mysterieus figuur geweest. Hij was de zoon die in het buitenland woonde, de meest succesvolle van de drie broers maar ook de minst zichtbare. Hij had op dezelfde middelbare school gezeten als ik, maar wel dertien jaar eerder, en toen hij afstudeerde had ik nog een kort schoolmeisjeskapsel. Ik had hem weleens in het meelmagazijn gezien als ik in de grote vakantie mijn moeder ging

helpen. Ik weet nog dat hij vriendelijk naar me glimlachte, of in elk geval in mijn richting, en dat hij een van de knechten eropuit stuurde om voor alle medewerkers een flesje cola te gaan kopen. Ik was diep van hem onder de indruk; hij was immers een zoon van Aunty. Bovendien droeg hij een gesteven kakikleurige korte broek waarin zijn lange, gespierde benen goed zichtbaar waren en een polo van Lacoste die strak om zijn borstkas en biceps gespannen zat, reed hij in de Peugeot 504 waarin zijn moeder vroeger door de stad werd gereden én was hij bijna afgestudeerd. Deze man zou later misschien wel onze huisbaas en de werkgever van mijn moeder worden. Natúúrlijk was ik van hem onder de indruk. En nu kwam hij niet naar onze bruiloft? Ik wist dat mannen wel vaker verstek lieten gaan, maar daar konden ze dan meestal niks aan doen: hun visum of verblijfsvergunning was verlopen, ze hadden niet genoeg geld om een vliegticket voor henzelf én hun kersverse bruid te betalen of hun gezondheid liet het niet toe. Ik had daarentegen nooit eerder gehoord van een man die zijn eigen bruiloft miste voor een zakenreis. Zo belangrijk konden die zaken toch niet zijn?

Die vraag stuiterde al door mijn hoofd sinds dat telefoontje vanuit Hongkong. Terwijl dominee Wisdom de Bijbel en de gouden ring die Richard had meegebracht zegende, bekroop me opnieuw een vreselijke twijfel. Waar was ik aan begonnen? Was ik eigenlijk wel in staat om te doen wat er van me werd gevraagd door Aunty, mijn moeder en alle gasten van vandaag? Rechts van me glimlachte mijn moeder breed. Deze ongedwongen lach, die ik al bijna tien jaar niet meer had gezien, was de belichaming van een jarenlange hoop die eerder begraven had gelegen onder het verlies van mijn vader en alle spanningen van het leven. Tegenover me zat Aunty met een ontspannen gezicht; zo keek een vrouw die gerustgesteld en tevreden is dat ze haar grootste probleem

heeft opgelost. Om haar heen was iedereen in jubelstemming; dankzij mij kregen ze 'hun' man terug.

Als Eli erbij zou zijn geweest, had ik me zekerder gevoeld door de trotse blik waarmee hij zou hebben toegekeken hoe zijn zusje mij twee grote, in glitterpapier ingepakte rolkoffers vol kleding en schoenen overhandigde. Ik was zekerder van mijn zaak geweest door de tevreden glimlach waarmee hij me zou hebben aangekeken terwijl ik 'ja' antwoordde op de vraag van togā Pious of we de schnaps die ze hadden meegebracht moesten aannemen, zekerder door de kracht waarmee hij me tegen zich aan zou hebben gedrukt nadat hij me de Bijbel had overhandigd en de ring om mijn vinger had geschoven, en ook door de overtuiging waarmee hij 'amen' zou hebben gezegd nadat dominee Wisdom ons huwelijk had gezegend en mij op het hart had gedrukt een gehoorzame, liefhebbende echtgenote te zijn. Nu moest ik genoegen nemen met Richard. En bleef ik in onzekerheid.

Vier uur later was het achter de rug. De gasten hadden gegeten en gedronken, waarna sommigen hadden geklaagd dat ze niet genoeg lekkers of te weinig cadeaus hadden gekregen. Ze wilden ook proeven van het restaurantmenu dat binnen door een select gezelschap werd genuttigd, aan tafel, met mes en vork. Ze wilden de restanten in een bakje mee naar huis nemen voor het avondeten. De bruidegom was immers een Ganyo. Uiteindelijk wist Nancy ze met haar vuile blikken weg te jagen, maar tegen die tijd hadden ze al gepakt wat ze pakken konden: de een rolde snel een gebakken tilapia in een papieren servetje en dat weer in een duku, een ander stopte stiekem een set bestek in een cadeautasje, nog een ander verstopte twee plastic stoelen achter een regenton om later op de slaapkamer van togā Pious te zetten. Iedereen wilde zijn slag uit de bruiloft slaan.

We reden met de auto van Aunty bij het huis van togā

Pious weg. Ik was moe en mijn voeten deden pijn; het liefst kroop ik zo snel mogelijk in bed en bleef ik heel lang liggen, maar dat stonden mijn moeder en schoonfamilie niet toe. We waren onderweg naar Aunty's huis, waar de hele familie Eli zou bellen om hem uitvoerig te vertellen hoe het was gegaan. De foto's en het videoverslag zouden ze hem later sturen. Daarna zou de chauffeur Aunty, mijn moeder en mij naar de kerk brengen zodat we met dominee Wisdom de komende zondagsmis konden doorspreken, waarin ons huwelijk ingezegend zou worden. Na de mis zouden mijn moeder en ik meteen onze spullen pakken; hoe sneller we naar Accra gingen, hoe beter, wat Aunty betrof.

'Je bent nu zijn vrouw, dus moet je ook bij hem wonen,' zei ze op haar typische rustige doch besliste toon terwijl ik op de achterbank tussen haar en mijn moeder in ging zitten. Toen we wegreden riep een stel kinderen ons vrolijk na en zwaaide. Op de grond om hen heen lagen cadeautasjes van de bruiloft. Aunty zwaaide terug. 'Je moet je rechtmatige plek innemen,' ging ze verder terwijl ze zich van het raampje afwendde. Ze hoefde er niet bij te zeggen dat die plek momenteel werd ingenomen door die Liberiaanse, met wie Eli niet getrouwd was, die een hekel aan zijn familie had en die neerkeek op de Ghanese tradities. Ze hoefde het er niet bij te zeggen omdat we het allemaal donders goed wisten. We konden er's nachts niet goed door slapen en schrokken er's ochtends van wakker. Dat was het probleem waarvoor ik als oplossing moest dienen.

T W E E

Op maandag werd ik pas na twaalfen wakker. Ik had nog nooit zo lang uitgeslapen. Dat mocht niet van mijn moeder. Rond zonsopgang had ik haar horen bezemen toen ik naar de wc ging om mijn volle blaas te legen, die bijna barstte door de vele glazen moutbier die ik op de receptie naar binnen had geklokt. Het was altijd mijn taak geweest om de bruine, dorre amandelbladeren van ons kale stukje grond te vegen zolang de ochtendkoelte ons nog voor de naderende hitte behoedde. In het verleden was ik alleen onder dit klusje uit gekomen in de drie jaar dat ik een paar steden verderop op kostschool zat, maar nu dus ook door mijn huwelijk, nu ik de vrouw van Eli Ganyo was. Ik besepte ineens dat ik niet wist hoe ik nu heette. Was ik nu mevrouw Afi Ganyo of gewoon nog Afi Tekple? Kreeg je ‘mevrouw’ en die nieuwe achternaam alleen als je in de kerk trouwde, of gold het ook als je trouwde volgens het gewoonterecht, zoals wij bij tōgā Pious thuis hadden gedaan? Volgens mij was daar door geen van beide families over nagedacht. Zolang ik door de gemeenschap en door God als Eli’s echtgenote werd beschouwd waren zij tevreden. Maar als mijn vader nog had geleefd, had hij vast en zeker aangedrongen op een officiële trouwakte.

Van mijn vader, Illustrious Tekple, moest alles altijd wet-
tig gebeuren, netjes zoals het hoorde. In een tijd dat het
de meeste mensen weinig kon schelen of hun huwelijk offi-
cieel door de overheid erkend werd, trouwde hij voor de
burgerlijke stand met mijn moeder en hing de trouwakte
trots aan de muur in de ambtsbungalow die ons werd toe-
gewezen door het ministerie van Wegen en Verkeer, waar
hij een baan had als civiel ingenieur. Hij had slechts één neefje
bij ons in laten wonen, Dodzi, een oudere halfbroer van
Mawusi, omdat het niet goed was om met te veel mensen in
zo'n klein huisje te wonen en omdat mijn moeder er fel op
tegen was.

‘Maar je hebt een woonkamer, je hebt een keukenvloer,’
had zijn meest opdringerige broer Pious tegengesputterd,
waarbij hij zo'n zuur gezicht trok dat hij wel wat weg had
van het rimpelige, bruine schilletje van een aardamandel.
‘Je hebt zelfs een veranda, met een dak erboven,’ ging hij ver-
der, en mijn vader wist niet zeker of dat laatste als grapje
bedoeld was. Ze zaten in de woonkamer, en ik stond verstopt
achter het deurgordijn mee te luisteren, op verzoek van mijn
moeder, maar ook omdat ik nu eenmaal een nieuwsgierig
meisje van acht was en wist dat mijn oom gegarandeerd voor
gedoe zou zorgen.

‘Ten eerste, *fo* Pious: het is schadelijk voor de gezondheid
om met te veel mensen in één huis te wonen. En denk ook
eens aan mijn vrouw en dochter – die kan ik toch niet dwin-
gen om ons huisje met veel meer mensen te delen? Je weet
hoe vrouwen zijn. Mijn vrouw moet zich vrij door het huis
kunnen bewegen. Ze kan toch niet koken als er allemaal fami-
lie van mij in de keuken ligt te slapen?’

Togā Pious had langzaam zijn hoofd geschud uit ongeloof
dat zijn broer zo dom kon zijn, het soort domheid dat Gha-
nezen die te lang op school hadden gezeten vaker trof. ‘Hoezo

schadelijk voor de gezondheid? En waarom zouden mijn kinderen jouw vrouw in de weg lopen? Jij bent toch hun oom? Jouw huis is toch net zo goed hun huis? Hoeveel ruimte heeft Afino nou helemaal nodig? En Afi is zo klein, die heeft toch ook niet veel ruimte nodig?' Hij liet zijn handen met de palmen naar boven voor zijn borst op en neer gaan in een beweging die zowel bij een smeekbede als een kruisverhoor paste. Hij had op dat moment elf kinderen bij drie vrouwen en runde een kleine pluimveehouderij waar die vrouwen en kinderen eigenlijk al het werk deden. Jaren eerder had hij het grote huis van mijn opa overgenomen toen die nog leefde, en sindsdien had hij de kamers verdeeld onder zijn vrouwen en kinderen. Later, toen de oudste kinderen het huis uit waren, ging hij twee appartementjes verhuren en hield de opbrengst voor zichzelf, ook al hadden zijn vier jongere broers en zussen, waaronder mijn vader en hun zusje Sylvia, net zoveel recht op die woningen als hij.

'O, die broer van jou! Al gaven we hem de helft van alles wat we hebben, dan nog was hij niet tevreden,' mopperde mijn moeder tegen mijn vader toen ze op een dag bij thuiskomst van de markt nog een tweede neefje op de veranda had aangetroffen, met zijn schamele bezit in een juten zak. 'Hij kan toch niet van anderen verwachten dat ze zijn kinderen voor hem grootbrengen terwijl hij daar zelf prima toe in staat is? Moet jij dan echt alles op je nemen, alleen maar omdat je een vast inkomen hebt? Het geld dat hij verdient met zijn kippen heeft toch dezelfde kleur als het geld dat de overheid jou betaalt?' snauwde ze in de slaapkamer die ik met mijn ouders deelde. Het kon haar niet schelen dat mijn twee neven, die in de woonkamer deden alsof ze televisie zaten te kijken, het konden horen.

'Je moet niet vergeten dat fo Pious mijn collegegeld heeft betaald, Olivia.'

‘En wat dan nog? Hij is toch niet de enige die ooit een broertje of zusje uit de brand heeft geholpen? Welke oudere broer of zus heeft nooit iets hoeven opgeven voor een broertje of zusje? Daar hoef je hem toch niet de rest van je leven voor te blijven terugbetalen? Jij hoeft toch niet ineens op te draaien voor al zijn verantwoordelijkheden?’

‘Het is al goed,’ zei mijn vader in een poging haar tot bedaren te brengen.

‘Jij vindt het goed dat jouw broer mijn huis tot kostschool bombardeert?’

‘Hij is wel mijn broer, Olivia,’ zei mijn vader ernstig. Zelfs op die leeftijd wist ik al dat hij het met mijn moeder eens was, maar niet graag kwaadsprak over zijn broer.

‘En ik ben wel je vrouw!’

Na dit gesprek bracht mijn vader een van mijn neven terug naar het huis van tōgā Pious, aan de andere kant van de stad; hij was bereid om zijn schoolgeld te betalen, maar dan moest hij wel bij zijn vader blijven wonen. Tōgā Pious stemde daar verontwaardigd mee in en verkondigde vervolgens aan iedereen die het maar wilde horen – en dat kwam neer op iedereen in onze omgeving – dat zijn schoonzus zijn zoon de deur had gewezen. Dus toen mijn vader overleed en het ministerie liet weten dat we het huis binnen een week moesten ontruimen keken tōgā Pious en alle mensen die zijn verhaal hadden aan-gehoord met hun handen in hun zij toe en fluisterden tegen elkaar: ‘Ik ben benieuwd waar ze nu naartoe gaat.’

Nadat het ministerie onze eigendommen voor het bruine ijzeren hek van ons huis op een hoop had gegooid, kwamen Mawusi en haar moeder *daavi* Christy ons helpen om ze met een kar naar het huis van tōgā Pious te brengen. Mijn moeder en ik zetten allebei een plastic teiltje met servies op ons hoofd, en zo liepen we de straat uit. We probeerden uit alle macht de blikken te negeren van de mensen die ons in onze

tegenspoed kwamen nakijken en babbelden wat over de toekomst in ons familiehuis. We liepen die dag twee keer op en neer en als een paar leden van de vrouwenvereniging geen vrachtwagentje hadden gehuurd om de rest van onze spullen te verhuizen had dat nog een stuk vaker gemoeten. Tōgā Pious stak geen poot uit, terwijl hij de rol van mijn vader zou moeten overnemen nu mijn vader er niet meer was.

Mijn moeder kon niemand anders om hulp vragen. Ze had natuurlijk wel familie – iedereen heeft wel ergens een verre bloedverwant – maar geen naaste. Haar ouders waren allebei allang dood en haar zussen waren ook al jaren geleden aan iets geheimzinnigs overleden. De tante die haar had grootgebracht woonde tegenwoordig in het noorden met haar zoon. Ik was me ervan bewust dat we weliswaar omringd waren door talloze familieleden, maar dat we er toch alleen voor stonden.

GELUKKIG SCHOOT DAAVI Christy te hulp door ons onderdak aan te bieden. Bijna een jaar lang deelden mijn moeder en ik een kamer met daavi Christy, Mawusi en haar twee broertjes Godsway en Godfred. Onze moeders sliepen samen in het enige echte bed en de kinderen sliepen op matjes op de grond. De jongens, die het toch al vreselijk vonden om een kamer te moeten delen met hun moeder en zus, hadden de eerste paar dagen gekke bekken naar ons getrokken, en toen we ons daar niet door lieten weggagen gingen ze 's nachts heen en weer lopen door de kamer, waarbij ze zo vaak mogelijk op mij gingen staan. Nadat daavi Christy ze allebei tegelijk een klap voor hun kop had gegeven hielden ze op met hun protestacties.

In die periode werden Mawusi en ik dikke vriendinnen. We legden onze matjes altijd naast elkaar in het midden van de kamer, voor de open luiken waar je de beste kans had op

een verkoelend briesje, en als onze moeders en haar broertjes eenmaal sliepen lagen we nog tot diep in de nacht te kletsen. We verzonnen antwoorden op vragen die we niet aan de grote mensen durfden te stellen; zo was Mawusi's jongste halfbroertje geboren met een krom beentje omdat zijn moeder tijdens haar zwangerschap een geit had geschopt. Tōgā Pious had een van Mawusi's halfzussen, een tiener nog, geslagen en naar onze familie in Kpando verbannen nadat ze was betrapt met een Guinness-flesje, dat ze aan het verpulveren was met het voornemen haar ongeboren baby uit te drijven door het glaspoeder op te drinken. Tōgā Pious was van plan een wc met stromend water voor zichzelf te laten installeren, maar wij moesten allemaal in de rij blijven staan voor de openbare latrine aan het einde van de straat. De vrouw die daar altijd keurig uitgeknipte vierkantjes krantenpapier stond te verkopen was een heks. Sterker nog, ze was de heksenkoningin. Ze had een open wond op haar bovenarm die niet genas omdat haar heksenvriendinnen er bij wijze van eerbetoon aan likten tijdens hun kwaadaardige bijeenkomsten om middernacht boven in de hoogste bomen. 'Pas op dat je haar hand niet aanraakt als je haar betaalt voor je wc-papier,' drukten we elkaar bezorgd op het hart. We hadden dat jaar allebei vreselijke maagkrampen omdat we onze behoefte zo lang mogelijk ophielden zodat we ver weg van de latrine konden blijven.

Toen mijn moeder me liet overstappen naar de openbare basisschool waar Mawusi les kreeg, hadden we nog meer te bespreken. Ik bofte, want ik werd in dat eerste semester bij haar in de klas geplaatst, in de ochtendgroep. Door Mawusi ging de overstap makkelijker. Toch duurde het even voor ik gewend was aan de ontberingen van het openbaar onderwijs: we moesten met zijn drieën aan een tafeltje voor twee zitten, hadden leerkrachten die zo stonden te knoeien met vervoe-

gingen en lidwoorden dat het schoolhoofd op een gegeven moment wel moest toestaan dat de lessen niet in het Engels maar in het Ewe werden gegeven, moesten in plaats van de les urenlang onkruid wieden in de tuin van de leerkrachten of werken op hun boerderij en kregen om het minste of geringste met het rietje. Voor ik het wist sloeg een leraar me ermee op mijn rug, zo hard en zo snel dat de tranen ervan in mijn ogen sprongen en de vingervormige rode striemen nog dagen zichtbaar bleven op mijn lichte huid. Het leek in de verste verte niet op de privéschool waar ik op had gezeten toen mijn vader nog leefde. Maar ik klaagde niet, want ik was bang dat mijn moeder dan te veel herinnerd zou worden aan alles wat we waren kwijtgeraakt.

Al waren we nooit echt rijk geweest, we hadden altijd meer dan genoeg geld gehad, in ieder geval een stuk meer dan veel van onze familieleden, burens en vrienden. Daarom viel het mijn moeder zo zwaar nu de rollen waren omgedraaid. Door onze verslechterde omstandigheden werd ze alsmaar somberder. Hoe dankbaar ze daavi Christy ook was dat die ons in huis had genomen, ze vond het niet fijn om afhankelijk van haar te zijn, omdat het pijnlijk duidelijk maakte hoe diep ze was gezonken. Nog maar een paar weken eerder behoorden we tot de middenklasse, maar nu zat de armoede ons akelig op de hielen. Dat had niemand zien aankomen!

'Ik had beter in de gaten moeten houden wat je vader met ons geld deed,' had mijn moeder verzucht tijdens een bezoekje aan Asigāme, de grote markt, waar ze de meeste dingen die we nodig hadden, vlees, rijst, melk, margarine en sorghum, niet kon betalen. Ze had altijd geweten dat mijn vader veel geld uitgaf aan zijn broers en hun gezinnen. Maar omdat wij er zelf altijd warmpjes bij zaten, had ze er nooit een punt van gemaakt. Haar enige wens was geweest dat hij een huis zou bouwen op een lapje grond dat ooit van haar ouders was